

XII. DERS

Gündelik Yaşam → *Kurtuluş Olanığı*

Özneye Eşlik Eden

Maddilik

Kurtuluş Olanığı

- Gündelik yaşamda özne nesnelere ilişkilidir. Bu “haz” ve “yararlanma” ilişkisidir. *Özne, nesnelere ilişkisinde dışsallığını kurarak kendini aşabilir mi?* Haz ve yararlanma, nesneden gelen içerik ve bunun özneye olumsuzlanması ile oluşan ilişkilerdir. Özne, nesnelere dönüştürür. Özne, nesneyi biçimlendirir. Bu nedenle dışsallık özneyi aşmaz. Özne, kendisini doldurur.
- *Özne, kendini nesne ile ilişkide nasıl aşabilir?* ‘Köle’yi ‘efendi’den üstün kılan “çalışma/gayret/çaba” kavramını kullanır. Burada özne nesneyi tanımış olur. ‘Köle’, doğayı tanır ve ardından onu dönüştürür. “Çalışma”da biri-için-çalışma da söz konusudur.
- *Istırap/Acı, öznenin kendini aşması için çıkış olabilir mi?* Hipostaz tekrar İL YA’ya döndürülmeye çalışılır. İstırap kavramı ‘ölüm’e benzetilir. Kaçış yoktur ve belirsizdir. “Ölüm”, Heidegger’de olanakları üstlenen Dasein’i ortaya çıkarır. Levinas’ta ‘ölüm’, kendini saklayan, gizleyen dışıl bir özellik taşımaktadır; ‘ölüm’ belirsizdir. Ölme ya da ölebilmek deneyimlenemez ve anlatılamaz. Belirsizdir; çünkü kaçışın ve gizlenenin kendisidir.

Ölüm, öznenin hakim olmadığı bir olayı bildirir. Asla öznenin kendisinden kaynaklanmaz. Bu, ölümden kendini gösteren ve ıstırapta somutlaşan bir şeydir. Nedeni belirsiz

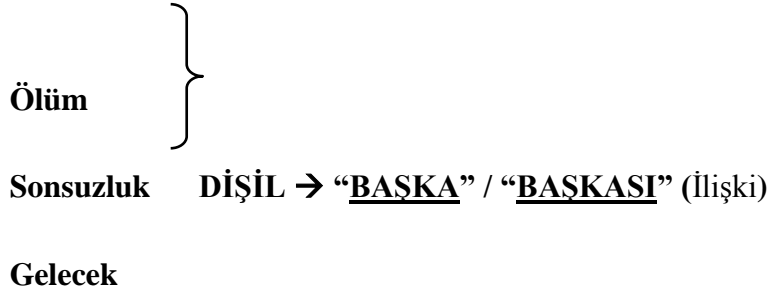
ve kaçışı olmayan olarak bu öznenin aşılmasıdır. Ölüm, güçsüzlüğü bildirir. Ölümde doğal bir güçsüzlük kendini gösterir.

Ölümde açıklanan mutlak bilinemez, üstlenilemez olandır. Bu nedenle şimdi'ye ait değildir; sadece gelir. Dolayısıyla geleceğe aittir. O halde, Heidegger yanılmaktadır. Gelecek, şimdi'de öngörülemez bir gelecektir. Ölüm ve gelecek özdeşleştirilmiştir. "Şimdi"ye getirilemez. Gelecek, sonsuzu açımlayan bir gelecektir. Bu nedenle ölüm özneyi belirlemez. Gelecek, kendini gösteren ve çekilen bir şeydir; bu nedenle de sonsuzluktur.

Ölüm – Sonsuzluk – Gelecek

Özneye ait değildir.

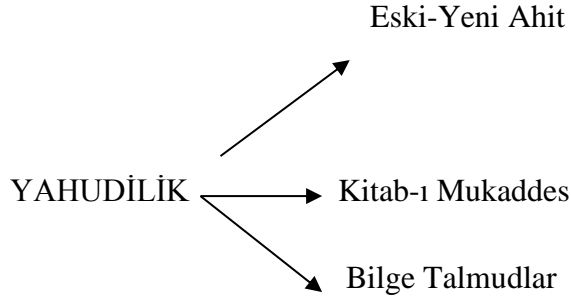
'Ölüm', 'Sonsuzluk', 'Gelecek', özneyi yıkarlar; çünkü "başka"dırlar. "Başkası" ise bir ilişkidir. Ben ile başlayan her düşünce "ben"e döner. Sorun dışsallık değildir; dışsallık ile özne aşılamaz. Özne, dışsalı kendine uyarlar. Özne, "başka" ile aşılabılır.

- **"Başkası" özneyi nasıl aşabilir?**
- **"Başka" nasıl ben'den önce gelir ya da başkası ile ilişki içinde "ben" nasıl aşılr?**

Levinas bu sorulara yanıt ararken, Baba – Oğul ilişkisini kullanmaktadır. Baba, oğula sahip midir? Ya da oğul baba'nın prototipi midir? Baba, oğul ile sonsuzlaşmak ister.

Baba, oğul'u meydana getirir ancak oğul olamaz. Oğul başkalaşır. Baba, oğulu kendi kılamaz. Kendi benzeri yapamaz; çünkü oğul kendini saklar ve uzaklaşır.

“Ben” de “başka” olamaz; onu kendinin yapamaz. Başkası “ben”i geleceğe açar. Kendini aşmanın yolu başkası ile ilişkidir. Bu ilişki ‘ben’i sonsuza açar. Ben’i mutlak başkalığa açan nedir? Başkasına bu açıklığı veren nedir? Başkasının bedeninde sonsuz anlamlandırmaya açan, başkasında olan “yüz”dür. Etik ilişki “yüz” üzerine olan ilişkidir. “Yüz”, açık olduğu kadar da kapalıdır. Dişil olan “yüz”de vardır: Açarken saklar ya da saklarken açar. Zamanı açan ilişki de “yüz yüze” ilişkidir. Bu, başkası ile olan ilişkidir. “Yüz yüzelik”, çağrı ve yanıt vermektir. Yüz, ‘ben’i çağırır. Mutlak bir başkalıktır; ele geçirilemezdir ve güçsüzdür. Bu yönüyle dişildir. Başkasının çağrısına cevap vermek, ‘ben’i aşmanın yoludur. Yüz, açık bir şeydir ve bu çağrıyı taşımaktadır.

Levinas felsefesinde Yahudilik'e yoğun göndermeler söz konusudur. Bunlar belli bir düşünme geleneğinin tanıkları olarak ele alınırlar. Yahudilik'in dünya tarihi içerisinde ne anlam taşıdığını irdeler. Felsefe ile Yahudilik arasında ilişki kurmaya çalışır. Yahudilik'i bütünsel süreçte bir basamak olarak değerlendiren Hegel, bu süreci Hıristiyanlık'a geçiş olarak görmüştür. Hıristiyanlık'ın evrensel bir söylemi vardır. Hıristiyanlık'ın bu boyutuyla izleri felsefede görülmektedir. (Logos = Evrensel söylem)

Dünyaya yeniden anlam katma misyonu Levinas felsefesi tarafından yüklenilmektedir. Hıristiyan dünyasındaki Yahudilere, Yahudilik'i göstermek amaçlanmıştır. Yahudilik, felsefe ile ilişkilendirilmektedir. Batı metafizik geleneğinde felsefi düşünce gidimli bir akıl yürütmedir. Biçim değişse de felsefi logos'un niteliği diskursif akıl yürütmedir. Hıristiyanlıkta bütüne götüren yapı, felsefede de evrensel logos olarak açığa çıkar. Levinas'a göre ise düşünme diskursif akıl yürütme ile sınırlandırılmaz. “**KEHANET**” (prophecy) kavramını önplana çıkarır.

Akılla forme edilemeyen, aklın ötesine geçen “kehanet”, tüm dillerin ilk sözcüğüdür ve söylemeyi olanaklı kılan şeydir. Dillerin olanağı “kehanet”tir. Kökünde olan şey “kehanet”tir.

“Kehanet”, aklın daha öncesinde olan bir şeydir. Akıllı olanaklı kılan “kehanet”tir. Düşünce birebir karşısındakini yansıtan bir şey değildir. Söyleneni veren söyleme, kehanettir. Söyleme, anlam veren, nesnelere veren bitimsiz bir şeydir. Veren, açan, yitimsiz olarak açan ancak asla verdiği şeyle aynı olmayan şey “söyleme”dir. Her akıl yürütme söylemeye bir başkaldırıdır. Akıl, söyleme varsa olanaklıdır. Akıl, söylemeye karşıt olarak söylemeden açılan şeydir.

Tanrı’yı kabul etmek, “ben”i aşan, “ben”in dışında olan bir şeyi kabul etmektir. Tanrı, mutlak başkalık/sonsuz başkalık’tır.

Levinas, “Bütünlük ve Sonsuzluk”ta bir özgürlük eleştirisi yapar. Özgürlüğü tanımlamaya çalışırken Batı metafizik geleneğindeki özgürlük anlayışını/kavramını eleştirir.

Özgürlük → Kendi yasasını koymak ve ona itaat etmek

Spontanite

(kendiliğindenlik)

Levinas’a göre böyle bir özgürlük tanımı ile kalınamaz. Bir arada yaşama sorunsalı, özgürlüğün başka özgürlüklerle açılma sorunsalı olarak karşımızda durur. Otonomi ile başlayan

“özgür ben” diğer “özgür ben” ile birlikte yaşadığında, özgürlük nasıl korunacaktır? Akıl bu evrenselliği verebilir mi? Akıl neden bu kadar güvenilir olarak kabul edilmiştir? Toplum devingen bir şeydir ve akla dayalı ahlak yasası bunu kuşatamaz. Otonomiye dayalı özgürlüğün kendisi irdelenmemiştir. İnsan, toplum içinde, insanlar arasında, birebir, yüz yüze ilişkiler içinde yaşar. Otonomiye dayalı özgürlük sınırlar taşır; özgürlüğün öncelediği başkasının özgürlüğüdür. “Ben”in özgürlüğü tek başına toplumu yapılandıramaz.

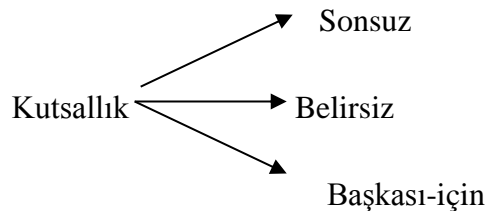
Özgürlük → SINIR {Başkasının Özgürlüğü}

Özgürlük denilen şey sorgulandığında başarısızlığa uğrar. Bu bir “suç bilinci”dir. Özgür olduğumun bilincine varmak, “başarısızlık/suç bilinci”dir.

Başkalarının özgürlüğünü tanımak, onları özgür bırakmak, bizi güçsüz kılmaz. Her yapılan şeyden sorumlu olmak “suç patalojisi”ni açığa çıkarır. Özgürlük, trajik bir sınır taşır; başkası onu sınırlamaktadır ve bu nedenle özgürlük “ben”de kilitlenmekte, kapanmaktadır. Levinas, özgürlüğün yerine “sorumluluk”u koyar. İlk olan “sorumluluk”tur. Sorumluluğun farkına varılan zaman ahlakın başladığı yerdir. Başkalarının yapıp etmelerinden sorumluluk söz konusudur. “Ben” bundan sonra gelir. Levinas’ın önceliği başkasının başkalığıdır. Kökensel olarak sorumluluğun bilincine varıldığında bencillik de aşılır. Önce olan sorumluluktur; başkasıdır. Yitimsiz, bitimsiz olan, ben’e katılamayan, ben’in asimile edemediği her şey “başka”dır. Ben ile işe başlandığında özne aşılamaz; bu durumda ben’e zincirlenilir.

Levinas, “etik” yerine “kutsallık”ı kullanır. “Etik”, rasyonelin kavramıdır. Başkası ile ilişki ve başka kutsaldır. Kutsal, sonsuz, belirsiz, başkası-için’dir. Kutsal, öteye açılmaktır. Özgürlük ne gerçektir ne de ahlaksaldır; çünkü bilince aittir. Özgürlük bilincin bir fantazisidir. Bilinç kendi üzerine dönerek böyle bir şey uydurmuştur.

Acı ve eziyet duyulduğunda herkes kendi “ben”ine kitlenir. Asıl olan ise başkasının acısını duymaktır. İlk sorumluluğu verecek şey başkası için acı çekmektir.

Komşu, kendi özgürlüğünü “ben” ile sınırlayamaz. O sonsuz özgürdür ve bunda bir karşılıklılık yoktur. Ben, son aşamada ortaya çıkar. Ben, kendi olan varlık değildir; her şeydir. Ben’in başkasını sınırlayan bir özgürlüğü yoktur. Ben’in sorumluluğu vardır. Komşu, ben’in kendine katamayacağı, kuşatamayacağı bir şeydir ve bu nedenle sonsuzdur. Yüz, sonsuza açılan kapıdır. Kendini belirleyen kavram ise “sorumluluk”tur. “Başkası”nda sonsuza açılmak, ben’e dönüşü engeller.

Temel Sorun: Yaşamayı nasıl hak edebilirim? Var olmaya hakkım var mı?

Yahudilerin düşünmesi gereken şey, masum olmadıkları ve sorumlu olduklarıdır. Yahudilerin görmüş oldukları eziyet onları masum ya da haklı kılmaz. Toplumsal yaşama yazgılı insan, sorumlu olarak varolma hakkına sahip olur. Sorumluluk, seçilen bir şey değildir; yazgısaldır. Ben’i belirleyen bitimsiz, tüketimsiz bir sorumluluktur. Sorumluluk’un bozulduğu yerde ‘kötülük’ başlar. Sorumluluk “çağrı”ya yanıt vermektir. Başka, “ben buradayım” diye çağırır. Tanrı, Habil’e Kabil’i sorar. Ona kendini sormamakta; başkasını sormaktadır.